

Dr. Mehmet Özgür YARAN

Yerinden Oynayan Risk

Finansal Teknolojiler, Düzenleme ve Türkiye Deneyimi

FİLİZ KİTABEVİ
İSTANBUL
2026

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
Genel Yayın No | General Publication Number: 1367
Sertifika no | Certificate Number: 77398

Filiz Kitabevi
Yayın No | Publication Number: 2026/117

Kitap Adı: Yerinden Oynayan Risk Finansal Teknolojiler, Düzenleme ve Türkiye Deneyimi
Book Title: Risk Displaced Financial Technologies, Regulation and the Turkish Experience
ISBN: 978-625-91730-0-9
DOI: doi.org/10.64161/filiz.9786259173009

Yazar(lar) | Author(s): Dr. Mehmet Özgür YARAN | orcid.org/0009-0002-5435-929X
Kurum | Institution: İstanbul Ticaret Üniversitesi

Konu Kategorisi | Subject Categories: Ekonomi, Finans

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book - Monograph
Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish
Ebat | Dimensions: 16 x 23 cm
Baskı Sayısı | Edition: 1
Sayfa Sayısı | Pages: 134

Yayın Tarihi | Publication Date: Ağustos 2026 | August 2026
Yayın Yeri | Place of Publication: İstanbul, Türkiye
Mizanpaj | Layout: Vildan YAVUZ
Baskı ve Cilt | Printing and Binding: Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika no: 77398)

© All rights reserved | Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım Petrol Ürünleri
San. ve Tic. Ltd. Şti.

Filiz Kitabevi Basım Yayın Dağıtım
Petrol Ürünleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
Mollahüsrev Mah. Cemalyener Tostyalı Cad. No: 57A
Vefa-Fatih / İstanbul • Tel: +90 (212) 527 07 18
www.filizkitabevi.com • bilgi@filizkitabevi.com

*“Annem ve Babama,
öğrenmenin bir ömür sürdüğünü
anlatarak değil yaşayarak gösterdikleri için”*

ÖNSÖZ

Finansal teknoloji alanında çalışırken insanı en çok yoran şey, aynı iddianın her birkaç yılda yeni bir adla geri dönmesidir. Aracı ortadan kalkacak, maliyet sıfıra inecek, güven artık kuruma değil koda duyulacak. Bu iddiaların hiçbiri tümüyle yanlış değil; ama hiçbiri de söylendiği biçimde gerçekleşmiyor. Aracı ortadan kalkmıyor, kimliği değişiyor. Maliyet sıfıra inmiyor, görünmez hâle geliyor. Güven gereksizleşmiyor, adres değiştiriyor.

Bu kitap o adres değişikliklerinin haritasını çıkarma denemesidir. Her bölümde aynı iki soru soruluyor: bu yenilik hangi riski çözdü, ve hangisini nereye taşıdı? İkinci soruyu sormadan birincinin cevabı bir işe yaramıyor, çünkü toplam etki ancak ikisi birlikte hesaplandığında görünüyor.

Kitabın ana savı bu yöntemin sonucudur: finansal teknoloji aracılığı, riski ve güveni ortadan kaldırmaz; yerini, taşıyıcısını ve hukuki muhatabını değiştirir. Bu yer değişimini izlemek ve kurallaştırmak düzenleyicinin işidir. Ancak düzenleyicinin başarısı, elindeki araçların niteliğinden çok içinde çalıştığı kurumsal zeminin kalitesine bağlıdır. Aynı aracın bir ülkede işleyip diğerinde işlememesinin nedeni budur ve kitabın karşılaştırmalı bölümleri büyük ölçüde bu gözlemi sınamak için yazıldı.

On üç bölüm üç kısma ayrılıyor. İlk iki bölüm zemini kurar: kavramın ne olduğu, tanım tartışmasının niçin bitmediği, ekosistemi kimlerin oluşturduğu ve aralarındaki ilişkinin hangi biçimleri aldığı. Üçüncüden dokuzuncu bölüme kadar alan dikey dikey inceleniyor; ödeme sistemleri, dijital bankacılık ve gömülü finans, alternatif kredi ve kitle fonlaması, yatırım ve sigortada teknoloji, kripto varlıklar, veri ve yapay zekâ, sürdürülebilirlik. Onuncu bölümden sonra mercek dönüyor ve alanın kendisi yerine onu düzenleme çabası konu ediliyor: riskler, düzenleyici yaklaşımlar ve kuramsal çerçeve, Türkiye'nin mevzuatı ve kurumsal mimarisi, karşılaştırmalı ülke deneyimleri.

Bölümler aynı yapıyı izliyor. Her biri öğrenme kazanımları ve anahtar kavramlarla açılıyor, ardından konuyu somut bir olayla tanıtan bir açılış vakası geliyor. Metin içindeki uygulama kutuları ülke ve şirket örneklerini, kuramsal notlar ise tartışmanın iktisadi ve hukuki temelini ayrıca ele alıyor. Bu düzen bilinçli bir tercih: kitabın hem baştan sona okunmasını hem yalnızca tek bir dikeye baş vurmak isteyen okur tarafından seçmeli kullanılmasını mümkün kılmayı amaçlıyor. On üç bölüm, bir ara sınav

haftasıyla birlikte on dört haftalık bir döneme oturuyor; metni lisans ve lisansüstü dersler düşünülerek kurdum.

Kitapta mevzuat hükümleri, düzenleyici kararlar ve kurum açıklamaları birincil kaynaklarından verilmiş; künyelerdeki tarih, sayı ve kapsam bilgileri yayımlandıkları kaynaktan doğrulanmıştır. Sürekli güncellenen kurumsal sayfalar için erişim tarihi ayrıca belirtilmiştir. Amaç, hızla değişen bir alanda okurun metindeki bilgiyi güncel hâliyle karşılaştırabilmesini sağlamaktır. Alanın bazı boyutlarına ilişkin ampirik çalışmalar ayrı makaleler hâlinde yayımlanmış olup ilgili bölümlerde bunlara gönderme yapılmıştır.

Bir sınırı baştan söylemeliyim. Kitaptaki çerçevelerin önemli bir bölümü yazıldığı tarihte yürürlükte olan metinlere dayanıyor ve bu alanda mevzuat hızla değişiyor; bazı bölümler okurun eline ulaştığında güncelliğini yitirmiş olacak. Kalıcı olmasını umduğum şey cevaplar değil, cevaba götüren dört soru: kim düzenler, kimin yararına, hangi araçla, hangi geri besleme ile? Okurun bu soruları kitabın kapsamı dışındaki gelişmelere de sorabilmesi, benim açımdan asıl amaç.

Bu kitabın ortaya çıkmasında pek çok kişinin katkısı oldu. Bu alandaki düşüncelerimi yıllar içinde şekillendiren ve yönlendirmesini esirgemeyen eleştirileriyle güçlendiren meslektaşlarıma teşekkür ederim. Bu uzun sürecin her aşamasında yanımda olan aileme ayrıca minnettarım.

Mehmet Özgür Yaran

İstanbul, 2026

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER.....	VII

BİRİNCİ BÖLÜM FİNANSAL TEKNOLOJİYE GİRİŞ

Kavram ve Tanım Tartışması	2
Terimin ve Olgunun Tarihi.....	3
Dönemselleştirme: FinTek 1.0’dan 4.0’a	4
FinTek, TechFin ve BigTech.....	6
FinTek Hangi Problemi Çözmeyi Vaat Ediyor?.....	8
Aracılık maliyeti	8
Erişim ve kapsayıcılık.....	9
Hız, deneyim ve ölçek.....	9
FinTek Dikeyleri ve Kitabın Haritası	10

İKİNCİ BÖLÜM FİNTEK EKOSİSTEMİNİN AKTÖRLERİ

Neden Ekosistem?	14
Aktör Haritası	15
Girişimler	15
Bankalar ve ikili konum	16
Büyük teknoloji şirketleri.....	16
Yatırımcılar ve sermayenin evreleri.....	16
Düzenleyiciler ve kamu aktörleri	17
Kullanıcılar ve destek kurumları	17

Aktörler Arası İlişki Biçimleri.....	18
--------------------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖDEME SİSTEMLERİ VE PARA TRANSFERİ

Bir Ödemenin Anatomisi.....	22
Elektronik Para ve Ödeme Kuruluşları.....	23
Anlık Ödeme Sistemleri ve Dijital Kamu Altyapısı	23
Sınır Ötesi Transfer ve Havale Maliyeti	27
Ödemelerde Risk ve Düzenleyici Temas Noktaları.....	27

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİJİTAL BANKACILIK, SERVİS MODELİ BANKACILIĞI VE GÖMÜLÜ FİNANS

Şubesiz Bankacılığın Ekonomisi	30
Dijital Banka ve Lisans Mimarisi.....	31
Servis Modeli Bankacılığı	31
Gömülü Finans	33
Sorumluluk Dağılımı ve Riskler.....	35

BEŞİNCİ BÖLÜM

ALTERNATİF KREDİ VE KİTLE FONLAMASI

Kredi Kararının Anatomisi	38
Alternatif Kredi Modelleri.....	39
Sonra Öde Modeli	40
Bireyler Arası Kredi: Yükseliş ve Çöküş	40
Kitle Fonlaması	41
Riskler	43

ALTINCI BÖLÜM

YATIRIM VE SİGORTADA TEKNOLOJİ

Yatırım Hizmetinin Maliyet Bileşenleri	46
--	----

Robo Danışmanlık	46
Perakende Yatırımcının Dönüşümü	47
Sigortada Teknoloji	48
Düzenleyici Temas Noktaları	50

YEDİNCİ BÖLÜM

KRİPTO VARLIKLAR, BLOKZİNCİR VE MERKEZİYETSİZ FİNANS

Dağıtık Defter ve Mutabakat	52
Kripto Varlık Türleri ve Sınıflandırma Sorunu	52
Borsalar ve Saklama Riski.....	53
Sabit Değerli Varlıklar ve Rezerv Sorunu.....	54
Merkeziyetsiz Finans ve Aracısızlaşmanın Sınırı.....	55
Enerji Tartışması	56
Düzenleyici Çerçeve.....	57

SEKİZİNCİ BÖLÜM

VERİ, YAPAY ZEKÂ VE AÇIK BANKACILIK

Verinin Finansal Hizmetteki Yeri	62
Açık Bankacılık ve Erişim Rejimleri.....	62
Algoritmik Karar Alma	65
Önyargı nasıl oluşur	65
Açıklanabilirlik	66
Veri Lokalizasyonu ve Bulut Bağımlılığı.....	67

DOKUZUNCU BÖLÜM

FİNTEK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Sürdürülebilir Finans ve FinTek'in Temas Noktası	70
ESG Verisi Sorunu	70
Yeşil FinTek Uygulamaları	71
İkili Rol: Yeşil Yıkamanın (Greenwashing) Hem Panzehiri Hem Taşıyıcısı	72
Sosyal Sürdürülebilirlik ve Kapsayıcılığın Sınırları	72

Enerji ve Çevresel Ayak İzi.....	73
Düzenleyici Çerçeve.....	73
Bölüm Sentezi	76

ONUNCU BÖLÜM

RİSKLER VE SORUNLAR

Riski Kim Taşır?	78
Dolandırıcılık ve Sosyal Mühendislik	79
Operasyonel Dayanıklılık	80
Tüketicinin Korunmasında Açıklar	80
Aşırı Borçlanma	81
Sistemik Risk ve Üçüncü Taraf Bağımlılığı	81
Aklama, Bütünlük ve Dijital Dışlanma	82
Girişimci Tarafındaki Sorunlar.....	82

ON BİRİNCİ BÖLÜM

DÜZENLEME: YAKLAŞIMLAR, ARAÇLAR VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Düzenlemenin Amaçları ve Aralarındaki Gerilim.....	86
Üç Rehber İlke	86
Yaklaşım Taksonomisi	87
Kum Havuzu	88
Ampirik kanıt	88
Eleştiriler ve sınırlar.....	89
Diğer Araçlar.....	89
Kuramsal Çerçeve	90
Düzenleyici diyalektik	90
Düzenleyici yakalanma	91
Kurumsal kalite.....	91
Deneyselci yönetim	91
Dört Analitik Soru.....	93

ON İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE: MEVZUAT, KURUMLAR VE EKOSİSTEM

Mimarinin Oluşumu: İkili Yapıdan Yetki Birleştirmeye.....	96
Mevzuat Kronolojisi.....	97
Dikey Bazında Yetkili Otorite.....	99
Yatay Yükümlülükler ve Veri Saklama Yerelliği	100
Eşgüdüm Sorunu	101
Dört Analitik Soru Işığında Türkiye.....	102
Kim düzenler?.....	102
Kimin yararına?	102
Hangi araçla?	102
Hangi geri besleme ile?.....	103

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI DENEYİMLER VE GELECEĞE BAKIŞ

Vaka Seçimi ve Okuma Şablonu.....	106
Birleşik Krallık: Öğrenme Aracının Kurumsallaşması.....	106
Avrupa Birliği: Tek Kural Kitabı ve Pasaport.....	108
Amerika Birleşik Devletleri: Parçalı Yetki ve Tercih Değişikliği.....	108
Singapur: Kademeli Öğrenme Mimarisi.....	110
Çin: Düzenleyici Şok.....	111
Bir Rejim Tipolojisi ve Türkiye'nin Konumu	112
2024–2026 Kırılması	114
Politika Gündemi.....	114
Kapanış: Yerinden Oynayan Risk	115
KAYNAKÇA	117